

PODNEBNA PRAVIČNOST – ČLOVEKOVE PRAVICE V ČASU SPREMEMB

Zaključno poročilo projekta

Operacija se izvaja v okviru javnega razpisa Problemsko učenje študentov v delovno okolje 2024–2027 (PUŠ v delovno okolje 2024–2027). Operacijo sofinancirata Republika Slovenija, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in mladino ter Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada plus (ESS+).

Ljubljana, junij 2026

NOVA
UNIVERZA

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	2
2 ANALIZA EVROPSKEGA IN SLOVENSKEGA PRAVNEGA OKVIRA NA PODROČJU PODNEBNIH SPREMEMB	2
3 ANALIZA TRAJNOSTNIH POLITIK GOSPODARSKIH DRUŽB	3
4 ČLOVEKOVE PRAVICE IN PODNEBNE SPREMEMBE	4
5 ANALIZA SODBE UPRAVNEGA SODIŠČA I U 195/2024-61 (PROJEKT KANALIZACIJSKEGA KANALA C0 NA OBMOČJU LJUBLJANSKEGA VODONOSNIKA)	5
6 ANALIZA SODNE ODLOČBE MILIEUDEFENSIE VS. ROYAL DUTCH SHELL (2021)	6
7 POVZETEK KONKRETNIH TVEGANJ, KI JIH LOKALNE SKUPNOSTI IN GOSPODARSKE DRUŽBE NE NASLAVLJAJO V ZADOSTNI MERI	8
8 POVZETEK PRAKS IN UKREPOV, KI SE IZVAJAJO V PRAKSI	9
9 PRIPOROČILA GLEDE TRAJNOSTNIH STRATEGIJ ZA ZAŠČITO ČLOVEKOVIH PRAVIC	12
10 ZAKLJUČEK	15
11 SEZNAM VIROV	16
11.1 SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE	16
11.2 SPLETNI VIRI	16

1 UVOD

Namen projekta je, da študentom omogoči pridobivanje praktičnih raziskovalnih izkušenj in boljše razumevanje pravnih in družbenih vidikov podnebnih sprememb.

Cilj raziskovalnih aktivnosti pa analizirati pravni okvir podnebnih politik, identificirati dobre prakse na področju implementacije podnebnih politik in opredeliti razhajanje med pravnim okvirom ter poslovno in upravno prakso. Na podlagi narejenih analiz pa pripraviti priporočila za izboljšanje zaščite prebivalstva pred negativnimi vplivi podnebnih sprememb.

2 ANALIZA EVROPSKEGA IN SLOVENSKEGA PRAVNEGA OKVIRA NA PODROČJU PODNEBNIH SPREMOMB

Raziskava je pokazala, da Evropska unija in Republika Slovenija razpolagata z obsežnim in medsebojno povezanim pravnim okvirom za obravnavanje podnebnih sprememb. Na evropski ravni ključne temelje predstavljajo Pariški sporazum, Evropski zeleni dogovor, Evropski podnebni zakon ter sistem trgovanja z emisijami EU ETS, ki določajo cilje zmanjševanja emisij toplogrednih plinov in doseganja podnebne nevtralnosti do leta 2050. Na nacionalni ravni te cilje podpirajo Ustava Republike Slovenije, ZVO-2, Podnebni zakon, ZSROVE-1, ZURE, Nacionalni energetske in podnebni načrt (NEPN) ter Dolgoročna podnebna strategija Slovenije do leta 2050.

Analiza je pokazala, da evropski in slovenski pravni okvir vse bolj vključujeta načela podnebne pravičnosti, zlasti prek mehanizmov pravičnega prehoda, socialnih skladov in podpore ranljivim skupinam ter manj razvitim regijam. Poseben poudarek je namenjen zmanjševanju emisij, spodbujanju obnovljivih virov energije, energetske učinkovitosti in prilagajanju na podnebne spremembe.

Kritična analiza pa ugotavlja, da kljub ambicioznim ciljem obstajajo izzivi pri njihovem izvajanju. Med njimi so visoki stroški zelenega prehoda, tveganje energetske revščine, neenakomerna porazdelitev bremen med prebivalstvom in regijami ter omejena učinkovitost nekaterih nadzornih mehanizmov. Raziskava zaključuje, da je pravni okvir

dobro razvit, vendar bo dejanska uspešnost podnebnih politik odvisna predvsem od njihovega doslednega izvajanja v praksi in učinkovitega zagotavljanja podnebne pravičnosti.

3 ANALIZA TRAJNOSTNIH POLITIK GOSPODARSKIH DRUŽB

Raziskava je analizirala trajnostne politike izbranih slovenskih gospodarskih družb in njihovo skladnost z evropskimi ter nacionalnimi podnebnimi cilji. Ugotovljeno je bilo, da podjetja, kot so Krka, Petrol in Cinkarna Celje, trajnostna načela vse bolj vključujejo v svoje poslovne strategije prek ESG-pristopov, zmanjševanja emisij toplogrednih plinov, učinkovite rabe virov, krožnega gospodarstva in trajnostnega upravljanja.

Analiza družbe Krka je pokazala visoko stopnjo integracije trajnostnih ciljev v poslovanje, zlasti na področjih upravljanja emisij, ravnanja z odpadki, varstva voda, biotske raznovrstnosti in sodelovanja z lokalno skupnostjo. Podjetje uporablja mednarodne standarde in spremlja okoljske vplive v celotni vrednostni verigi. Hkrati raziskava ugotavlja, da bi bilo mogoče dodatno izboljšati merljivost podnebnih ciljev, določiti jasnejše vmesne mejnike in okrepiti uporabo obnovljivih virov energije.

Pri družbi Petrol je bilo ugotovljeno, da trajnostni razvoj predstavlja pomemben del poslovne strategije, predvsem skozi energetski prehod, zmanjševanje ogljičnega odtisa, razvoj nizkoogljičnih rešitev in odgovorno upravljanje dobavnih verig. Družba svoje delovanje usklajuje z zakonodajo in evropskimi podnebnimi cilji ter izvaja sistematično spremljanje okoljskih kazalnikov.

Splošni zaključek raziskave je, da analizirane gospodarske družbe izkazujejo visoko stopnjo skladnosti s sodobnimi trajnostnimi usmeritvami in podnebnimi politikami. Kljub temu ostajajo izzivi na področju dolgoročnega razogljičenja, merljivosti doseganja ciljev, upravljanja podnebnih tveganj v celotni vrednostni verigi ter nadaljnjega vključevanja načel podnebne pravičnosti v poslovne odločitve.

4 ČLOVEKOVE PRAVICE IN PODNEBNE SPREMEMBE

Raziskava je pokazala, da podnebne spremembe niso več zgolj okoljsko vprašanje, temveč vse izraziteje posegajo v področje človekovih pravic. Njihovi učinki ogrožajo temeljne pogoje človekovega bivanja, kot so dostop do vode, hrane, zdravja in varnega življenjskega okolja, pri čemer nesorazmerno prizadenejo ranljive skupine prebivalstva ter poglobljajo obstoječe družbene neenakosti. Zato se podnebne spremembe vse pogosteje obravnavajo kot sistemsko tveganje za učinkovito uresničevanje človekovih pravic.

Analiza mednarodnega in regionalnega pravnega okvira je pokazala, da se pravica do čistega, zdravega in trajnostnega okolja postopoma razvija v samostojno človekovo pravico. K temu so pomembno prispevali Stockholmska deklaracija, Deklaracija iz Ria, Kjotski protokol, Pariški sporazum ter resolucije OZN iz let 2021 in 2022, ki so pravico do zdravega okolja priznali kot univerzalno človekovo pravico. Evropsko sodišče za človekove pravice in Sodišče Evropske unije pa skozi sodno prakso vse bolj vključujeta okoljske in podnebne vidike v varstvo obstoječih človekovih pravic.

Poseben poudarek raziskave je bil namenjen sodni praksi Evropskega sodišča za človekove pravice. Sodbi v zadevah Lopez Ostra proti Španiji in Verein KlimaSeniorinnen Schweiz proti Švici kažeta, da lahko resno onesnaženje okolja in nezadostno podnebno ukrepanje predstavljata poseg v pravico do zasebnega in družinskega življenja, v določenih okoliščinah pa tudi v pravico do življenja. Sodišče je s tem razvilo koncept pozitivnih obveznosti držav, ki vključujejo dolžnost sprejemanja učinkovitih ukrepov za preprečevanje resnih okoljskih in podnebnih tveganj.

Raziskava zaključuje, da varstvo okolja postaja nujen pogoj za učinkovito uresničevanje človekovih pravic. Zaradi naraščajočih podnebnih tveganj bo pravica do zdravega okolja v prihodnosti vse pomembnejši del mednarodnega in regionalnega pravnega reda, države pa bodo morale sprejemati bolj učinkovite in pravočasne ukrepe za zaščito tako sedanjih kot prihodnjih generacij.

5 ANALIZA SODBE UPRAVNEGA SODIŠČA I U 195/2024-61 (PROJEKT KANALIZACIJSKEGA KANALA C0 NA OBMOČJU LJUBLJANSKEGA VODONOSNIKA)

Raziskava obravnava pravni in okoljski spor v zvezi z gradnjo kanalizacijskega kanala C0 na območju Ljubljanskega polja, ki predstavlja najpomembnejši vodonosnik in glavni vir pitne vode za prebivalce Ljubljane. Jedro spora je vprašanje, ali bi moral biti projekt zaradi možnih vplivov na podzemne vode predmet presoje vplivov na okolje in pridobitve okoljevarstvenega soglasja.

Analiza sodbe Upravnega sodišča Republike Slovenije št. I U 195/2024-61 je pokazala, da sodišče ni presojalo dejanskih okoljskih tveganj projekta, temveč zakonitost postopka, v katerem je bila izdana odločba Ministrstva za okolje, podnebje in energijo. Sodišče je ugotovilo bistvene procesne nepravilnosti, predvsem pomanjkanje ustrezne pristojnosti osebe, ki je odločbo izdala, ter nepravilno uporabo pravil glede nadzorstvene pravice in pravnomočnosti predhodnih upravnih aktov. Zaradi teh pomanjkljivosti je odločbo odpravilo in zadevo vrnilo v ponovno odločanje.

Raziskava je pokazala, da je primer tesno povezan z varstvom človekovih pravic, zlasti s pravico do zdravega življenjskega okolja in pravico do pitne vode. Ker kanal poteka po občutljivem vodovarstvenem območju, morebitno onesnaženje podzemne vode predstavlja tveganje za javno zdravje in dolgoročno oskrbo prebivalstva s pitno vodo. Zato spor odpira širša vprašanja odgovornosti države pri varovanju strateških naravnih virov.

Pomemben vidik raziskave predstavljajo tudi procesne okoljske pravice, kot so pravica do dostopa do okoljskih informacij, sodelovanja javnosti pri odločanju in učinkovitega sodnega varstva. Vloga nevladnih organizacij, zlasti Alpe Adria Green, se je izkazala kot pomemben mehanizem nadzora nad zakonitostjo odločitev javnih organov in varovanja javnega interesa.

Ugotovljeno je bilo tudi, da sodba krepi pomen doslednega spoštovanja postopkovnih pravil pri odločanju o okoljskih posegih. Državni organi morajo zagotavljati zakonite, transparentne in strokovno utemeljene postopke, saj lahko že formalne nepravilnosti

vodijo do odprave odločb. Primer tako utrjuje standarde pravne varnosti in previdnostnega pristopa pri posegih na okoljsko občutljivih območjih.

Za investitorje in gospodarske družbe raziskava izpostavlja pomembna regulatorna tveganja. Pomanjkljivo izvedeni okoljski postopki lahko povzročijo zamude, dodatne stroške, razveljavitev dovoljenj ali spremembe projektov. Sodba zato poudarja potrebo po pravočasnem izvajanju okoljskih presoj in doslednem spoštovanju okoljskih predpisov pri načrtovanju in izvajanju infrastrukturnih projektov.

6 ANALIZA SODNE ODLOČBE MILIEUDEFENSIE VS. ROYAL DUTCH SHELL (2021)

Raziskava obravnava primer *Milieudéfensie vs. Royal Dutch Shell* iz leta 2021, ki velja za eno najpomembnejših sodnih odločitev na področju podnebne prava, človekovih pravic in odgovornosti gospodarskih družb za podnebne spremembe. Okrožno sodišče v Haagu je odločilo, da mora družba Shell do leta 2030 zmanjšati emisije toplogrednih plinov za 45 % glede na raven iz leta 2019, kar predstavlja prvo sodbo, ki je zasebnemu multinacionalnemu podjetju naložila konkretno obveznost zmanjšanja emisij zaradi podnebnih sprememb.

Analiza je pokazala, da je sodišče podnebne spremembe neposredno povežalo z varstvom človekovih pravic. Pri odločanju se je oprlo na pravico do življenja ter pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja, saj podnebne spremembe predstavljajo resno grožnjo zdravju, varnosti in kakovosti življenja ljudi. Sodišče je poudarilo, da lahko posledice podnebnih sprememb, kot so ekstremni vremenski pojavi, poplave, suše, vročinski valovi in dvig morske gladine, pomembno vplivajo na uresničevanje temeljnih človekovih pravic.

Pomembna ugotovitev raziskave je, da je sodišče razširilo razumevanje odgovornosti gospodarskih družb za varstvo okolja. Družbi Shell ni pripisalo odgovornosti zgolj za neposredne emisije iz njenega poslovanja, temveč tudi za emisije, ki nastajajo pri uporabi njenih proizvodov, predvsem fosilnih goriv. S tem je utrdilo načelo dolžne skrbnosti podjetij in poudarilo, da morajo velika podjetja pri svojem poslovanju upoštevati vplive na okolje in človekove pravice.

Raziskava je pokazala tudi pomembno vlogo znanstvenih dokazov pri odločanju. Sodišče je svojo presojo oprlo na ugotovitve Medvladnega odbora za podnebne spremembe (IPCC) in cilje Pariškega sporazuma. Ugotovilo je, da podnebna politika družbe Shell ni bila dovolj konkretna in učinkovita za doseganje mednarodno priznanih ciljev omejevanja globalnega segrevanja. Pri tem je uporabilo tudi načelo previdnosti, ki zahteva ukrepanje že ob obstoju resnega tveganja za okolje in človeka.

Eden izmed ključnih rezultatov raziskave je ugotovitev, da sodba predstavlja pomemben precedens za prihodnje podnebne tožbe. Primer je pokazal, da lahko sodišča vedno pogostejše povezujejo podnebne spremembe s človekovimi pravicami ter da lahko tudi zasebne gospodarske družbe nosijo pravno odgovornost za svoj prispevek k podnebni krizi. Sodba je spodbudila nadaljnji razvoj podnebnih tožb proti podjetjem in državam po vsem svetu.

Za gospodarske družbe ima odločitev velik praktični pomen. Raziskava ugotavlja, da podnebne spremembe postajajo pomembno pravno in poslovno tveganje. Podjetja bodo morala v prihodnje bolj sistematično vključevati okoljske in podnebne vidike v svoje poslovne strategije ter sprejemati učinkovite ukrepe za zmanjševanje emisij. V nasprotnem primeru se lahko soočijo s sodnimi postopki, finančnimi posledicami, regulatornimi omejitvami in izgubo ugleda.

Nazadnje raziskava ugotavlja, da primer Milieudefensie vs. Royal Dutch Shell predstavlja prelomnico v razvoju podnebnega prava in odgovornosti podjetij. Sodba potrjuje, da varstvo človekovih pravic ni več ločeno od vprašanj varstva okolja in podnebnih sprememb ter da imajo tudi zasebna podjetja pomembno vlogo in odgovornost pri preprečevanju podnebne krize. Odločitev zato pomembno vpliva na razvoj sodne prakse, trajnostnega poslovanja in razumevanja družbene odgovornosti gospodarskih družb v sodobni družbi.

7 POVZETEK KONKRETNIH TVEGANJ, KI JIH LOKALNE SKUPNOSTI IN GOSPODARSKE DRUŽBE NE NASLAVLJAJO V ZADOSTNI MERI

Na podlagi analize pravnega okvira, trajnostnih politik gospodarskih družb ter vpliva podnebnih sprememb na človekove pravice je bilo ugotovljeno, da kljub napredku na področju podnebnega upravljanja številna tveganja ostajajo nezadostno naslovljena.

Med najpomembnejšimi tveganji je **nezadostna prilagoditev na ekstremne vremenske pojave**, kot so vročinski valovi, poplave, suše in požari. Lokalne skupnosti pogosto nimajo zadostno razvite infrastrukture in sistemov za preprečevanje ter obvladovanje posledic teh dogodkov, kar povečuje ranljivost prebivalstva in gospodarske škode.

Pomembno tveganje predstavlja tudi **energetska revščina**, saj stroški zelenega prehoda, višje cene energije in investicije v trajnostne tehnologije lahko nesorazmerno prizadenejo socialno ranljive skupine prebivalstva. Kljub obstoječim mehanizmom podpore ostaja vprašanje pravične porazdelitve bremen prehoda pogosto premalo obravnavano.

Analiza gospodarskih družb je pokazala, da številna podjetja sicer spremljajo neposredne emisije, vendar še vedno **nezadostno obvladujejo podnebna tveganja v celotni dobavni verigi**, predvsem pri posrednih emisijah (Scope 3). Prav tako pogosto manjkajo jasno določeni vmesni cilji, ki bi omogočali učinkovito spremljanje napredka proti podnebni nevtralnosti.

Premalo pozornosti je namenjene tudi **varovanju biotske raznovrstnosti in dolgoročni odpornosti ekosistemov**. Večina ukrepov je osredotočena na zmanjševanje emisij, medtem ko prilagajanje na izgubo naravnih habitatov, degradacijo tal, pomanjkanje vode in zmanjševanje ekosistemskih storitev ostaja v ozadju.

Raziskava je izpostavila tudi **tveganja za človekove pravice**, saj podnebne spremembe vse bolj vplivajo na pravico do življenja, zdravja, dostopa do pitne vode, hrane in varnega življenjskega okolja. Lokalne skupnosti in gospodarski subjekti pogosto še ne vključujejo teh vidikov v svoje strategije upravljanja tveganj, čeprav bodo posledice podnebnih sprememb najbolj prizadele prav ranljive skupine prebivalstva.

Dodatno tveganje predstavlja **pomanjkljivo vključevanje javnosti in lokalnih skupnosti v procese odločanja**, kar lahko zmanjšuje učinkovitost sprejetih ukrepov in povečuje odpor do zelenega prehoda. Prav tako ostajajo premalo razviti mehanizmi za krepitev podnebne ozaveščenosti in pripravljenosti prebivalstva na prihodnje podnebne izzive.

8 POVZETEK PRAKS IN UKREPOV, KI SE IZVAJAJO V PRAKSI

Analiza evropskega in slovenskega pravnega okvira, primera Kanala C0, sodbe v zadevi Milieudefensie proti Royal Dutch Shell ter trajnostnih politik podjetij Krka, Petrol in Cinkarna Celje kaže, da se podnebne politike v praksi izvajajo preko kombinacije zakonodajnih ukrepov, upravnih postopkov, tehnoloških rešitev in trajnostnih poslovnih strategij. Čeprav se posamezni primeri med seboj razlikujejo, imajo skupen cilj zmanjševanje negativnih vplivov na okolje ter dolgoročno varovanje zdravja ljudi, naravnih virov in kakovosti življenjskega okolja.

Na ravni Evropske unije pomemben del podnebnih politik predstavlja sistem trgovanja z emisijami toplogrednih plinov (EU ETS), ki zajema energetske in industrijske dejavnosti z večjimi emisijami. Mehanizem podjetja spodbuja k zmanjševanju emisij, saj so njihove obveznosti povezane z dejansko količino izpustov. Poleg tega Evropska unija preko Evropskega zelenega dogovora in Evropskega podnebnega zakona usmerja države članice k doseganju podnebne nevtralnosti in zmanjševanju emisij toplogrednih plinov. V analiziranih poročilih je bilo poudarjeno tudi izvajanje nacionalnih energetskih in podnebnih načrtov, preko katerih države članice določajo konkretne ukrepe za doseganje skupnih evropskih ciljev.

V Sloveniji se podnebni cilji izvajajo predvsem preko nacionalne okoljske in energetske politike ter različnih upravnih mehanizmov varstva okolja. Pomembno vlogo imajo postopki presoje vplivov na okolje, izdaja okoljevarstvenih soglasij in dovoljenj ter spremljanje stanja okolja. Analizirani primeri kažejo, da je poseben poudarek namenjen varstvu vodnih virov, saj je dostop do pitne vode neposredno povezan z Ustavo in varstvom človekovih pravic. Slovenija izvaja tudi ukrepe za povečanje deleža obnovljivih

virov energije in izboljšanje energetske učinkovitosti, pri čemer pomembno vlogo predstavljajo nacionalni razvojni dokumenti in podnebni načrti.

Praktičen prikaz uporabe teh mehanizmov predstavlja primer Kanala C0. V okviru projekta so bile izvedene različne strokovne presoje in postopki, povezani z ugotavljanjem vplivov na okolje. Posebna pozornost je bila namenjena vodovarstvenemu območju Ljubljanskega polja, ki predstavlja pomemben vir pitne vode za prebivalce Ljubljane. V postopkih so sodelovali različni državni organi, strokovne institucije, lokalna skupnost in nevladne organizacije. Primer je pokazal pomen strokovnih študij, upravnih postopkov in sodnega nadzora pri projektih, ki lahko vplivajo na okolje in človekove pravice. Hkrati je izpostavil pomen vključevanja javnosti v postopke odločanja ter potrebo po testu sorazmernosti med razvojnimi projekti in varstvom naravnih virov ter človekovimi pravicami. Primer je tudi pokazal, da lahko pomanjkljivo usklajeni postopki in različna stališča državnih organov povzročijo dolgotrajne spore glede varstva vodnih virov in človekovih pravic.

Najobsežnejši nabor konkretnih ukrepov je bil predstavljen v analizah trajnostnih politik podjetij Krka, Petrol in Cinkarna Celje. Vsa tri podjetja so v svoje poslovanje vključila različne okoljske ukrepe, katerih namen je zmanjševanje negativnih vplivov proizvodnje in poslovanja na okolje.

Krka posebno pozornost namenja spremljanju in zmanjševanju emisij toplogrednih plinov. Podjetje emisije spremlja po metodologiji Greenhouse Gas Protocol ter pripravlja akcijske načrte razogljichenja. Del proizvodnje je vključen tudi v sistem EU ETS. Za zmanjševanje emisij uporablja različne tehnološke rešitve, med drugim odpraševalne sisteme, filtre, vodne pralnice, kondenzacijske kolone in naprave za termično oksidacijo odpadnih plinov. Poleg ukrepov na področju emisij podjetje izvaja tudi redno spremljanje odpadnih voda, uporablja čistilne naprave ter uvaja rešitve za učinkovitejšo rabo vode. Pomemben del njihove trajnostne politike predstavljata tudi zmanjševanje količine odpadkov in optimizacija embalaže, s čimer podjetje sledi načelom krožnega gospodarstva. Med ukrepi so omenjeni tudi zmanjševanje hrupa, zmanjševanje svetlobnega onesnaževanja ter aktivnosti za ohranjanje biotske raznovrstnosti.

Petrol izvaja ukrepe predvsem na področju energetske tranzicije in trajnostne mobilnosti. Eden izmed najbolj vidnih ukrepov je širitev mreže električnih polnilnic, s katero podjetje spodbuja uporabo električnih vozil. Poleg tega sodeluje pri razvoju infrastrukture za električne avtobuse in druga vozila z alternativnimi pogonskimi sistemi. Na svojih objektih postavlja sončne elektrarne in uvaja tehnologije za učinkovitejšo rabo energije. Pri ravnanju z vodo uporablja sisteme recikliranja vode v avtopralnicah ter ukrepe za zmanjšanje porabe pitne vode. Pomemben del njihovega poslovanja predstavlja tudi ravnanje z odpadki, kjer izvajajo ločeno zbiranje različnih vrst odpadkov. Na področju logistike podjetje uvaja digitalne rešitve za optimizacijo transportnih poti, s čimer zmanjšuje porabo goriva in povezane emisije.

Tudi Cinkarna Celje izvaja številne ukrepe za zmanjševanje okoljskih vplivov svoje dejavnosti. Podjetje posebno pozornost namenja zmanjševanju emisij toplogrednih plinov, povečanju energetske učinkovitosti ter uporabi obnovljivih virov energije. Pomemben del njihove trajnostne strategije predstavlja recikliranje vode in ponovno vključevanje materialov v proizvodne procese. Podjetje izvaja ekološki monitoring ter redno spremlja stanje odpadnih, površinskih in podzemnih voda, emisije v zrak, vire hrupa in stanje tal. Posebna pozornost je namenjena tudi zmanjševanju količine odpadkov ter spodbujanju krožnega gospodarstva. Med zanimivejšimi praksami je vključevanje lokalne skupnosti preko posvetovalnega kanala »Sosvet«, ki omogoča komunikacijo med podjetjem in lokalnim okoljem.

Poleg zakonodajnih in tehnoloških ukrepov imajo pomembno vlogo tudi sodišča. To potrjuje primer Milieudefensie proti Royal Dutch Shell, ki je pokazal, da lahko podnebne politike podjetij postanejo predmet sodnega nadzora. V postopku je bilo izpostavljeno vprašanje, ali so ukrepi podjetja zadostni glede na njegov vpliv na podnebne spremembe. Primer je pomemben predvsem zato, ker kaže, da trajnostne zaveze podjetij niso več zgolj vprašanje prostovoljne družbene odgovornosti, temveč postajajo vse pomembnejši element pravne odgovornosti gospodarskih družb.

Iz vseh analiziranih primerov je mogoče ugotoviti, da se v praksi največ pozornosti namenja zmanjševanju emisij toplogrednih plinov, učinkovitejši rabi energije in vode,

razvoju obnovljivih virov energije, zmanjševanju količine odpadkov, varovanju vodnih virov ter vzpostavljanju sistemov spremljanja okoljskih vplivov. Hkrati primeri kažejo, da postajata transparentnost delovanja in vključevanje javnosti vse pomembnejša elementa sodobnih podnebnih politik, saj omogočata učinkovitejši nadzor nad izvajanjem sprejetih okoljskih in trajnostnih ukrepov.

9 PRIPOROČILA GLEDE TRAJNOSTNIH STRATEGIJ ZA ZAŠČITO ČLOVEKOVIH PRAVIC

Na podlagi analiziranih poročil je mogoče ugotoviti, da lokalne skupnosti in gospodarske družbe že izvajajo številne ukrepe za zmanjševanje negativnih vplivov podnebnih sprememb in onesnaževanja okolja. Kljub temu pa se pri večini ukrepov še vedno kaže prostor za nadgradnjo. Prihodnje trajnostne strategije bi morale biti bolj usmerjene v povezovanje okoljskih ukrepov z varstvom človekovih pravic, zlasti pravice do zdravja, pitne vode, varnega življenjskega okolja, sodelovanja javnosti in varstva ranljivih skupin.

1. Priporočilo je uvedba presoje vplivov na človekove pravice pri večjih infrastrukturnih, energetskih in industrijskih projektih. Klasične presoje vplivov na okolje so že del obstoječih postopkov, vendar pogosto ne pokažejo dovolj jasno, kako posamezen projekt vpliva na konkretne pravice ljudi. Zato bi lokalne skupnosti lahko v svoje trajnostne strategije vključile dodatno analizo negativnih vplivov na človekove pravice, ki bi posebej preverjala vpliv projekta na dostop do pitne vode, zdravje prebivalcev, kakovost zraka, bivalno okolje in položaj ranljivih skupin. Takšna presoja bi bila posebej pomembna pri projektih, ki se izvajajo na vodovarstvenih območjih, ob industrijskih obratih, prometno obremenjenih območjih ali v bližini stanovanjskih naselij.¹
2. Priporočilo je oblikovanje lokalnih podnebno-zdravstvenih načrtov. Podnebne spremembe se na lokalni ravni ne kažejo samo kot okoljski problem, temveč tudi kot javnozdravstveno tveganje. Občine bi zato lahko pripravile posebne načrte za vročinske valove, poplave, suše, onesnaženost zraka in druge ekstremne

¹ *Thematic Issues related to Human Rights and Climate Change*, 2022, str. 91–92.

vremenske pojave.² Ti načrti bi morali določiti, katere skupine prebivalstva so najbolj ogrožene, kako bodo pravočasno obveščene in kateri ukrepi se aktivirajo ob nevarnosti. Med možnimi ukrepi so zgodnje opozarjanje prebivalcev, dostop do hladnih javnih prostorov, pomoč starejšim in kroničnim bolnikom, prilagoditev delovnega časa na prostem ter boljše obveščanje prebivalcev o tveganjih za zdravje.

3. Priporočilo je razvoj podnebno odpornih in zdravju prijaznih urbanih območij. Zelene površine, drevoredi in parki niso le estetski element mesta, temveč pomemben ukrep za varstvo zdravja prebivalcev, saj zmanjšujejo učinke urbanih toplotnih otokov, izboljšujejo kakovost zraka in omogočajo boljše zadrževanje padavinskih voda. Pri tem pa ni dovolj, da občine zgolj povečujejo število dreves, temveč bi morale ugotoviti, kateri deli mesta so najbolj izpostavljeni vročini in imajo najmanj sence. Zanimiv primer iz tujine je uporaba satelitskih posnetkov, vremenskih podatkov in socialno-ekonomskih kazalnikov za ugotavljanje, katere soseske najbolj potrebujejo dodatno ozelenitev. Poleg ozelenitve bi morale občine razvijati tudi mrežo hladilnih točk oziroma prostorov za zaščito prebivalcev med vročinskimi valovi. Mednje sodijo hladilni centri, senčeni javni prostori, začasne zunanje hladilne točke in prilagojeni javni objekti, ki prebivalcem omogočajo umik pred ekstremno vročino. Takšni ukrepi neposredno prispevajo k varstvu zdravja, zmanjševanju podnebnih tveganj in izboljšanju kakovosti življenja prebivalcev.³
4. Priporočilo je uvedba stalnih lokalnih posvetovalnih teles pri projektih z večjim okoljskim vplivom. V analiziranih poročilih se kot zanimiv primer pojavlja Cinkarnin »Sosvet«, ki kaže možnost strukturiranega dialoga z lokalno skupnostjo. Takšen model bi bilo mogoče razširiti tudi na druge gospodarske družbe in lokalne skupnosti. Posvetovalno telo bi lahko vključevalo predstavnike občine, podjetja, prebivalcev, civilne družbe, zdravstvene stroke in okoljskih strokovnjakov. Njegova naloga bi bila spremljanje okoljskih vplivov, obravnava pritožb prebivalcev, pregled

² *Heat health action plans*, Climate-ADAPT, 2020, e-vir.

³ *Nature-based solutions*, Climate-ADAPT, e-vir.

trajnostnih poročil in oblikovanje predlogov za izboljšanje ukrepov. Takšen mehanizem bi povečal zaupanje med podjetji in prebivalci ter omogočil hitrejšo prepoznavanje tveganj.

5. Priporočilo je, da gospodarske družbe uvedejo merljive in zunanje preverljive podnebne cilje. V analiziranih podjetjih so trajnostne strategije že prisotne, vendar se pri nekaterih pojavlja vprašanje, ali so cilji dovolj konkretni in merljivi. Zato bi podjetja lahko v svoje strategije vključila jasne vmesne cilje, na primer za obdobje petih let, ter natančno določila, kateri ukrepi bodo prispevali k zmanjšanju emisij, porabe vode, energije in odpadkov. Posebej koristna bi bila zunanja verifikacija ciljev, na primer preko mednarodno priznanih vladnih in nevladnih organizacij, saj bi to zmanjšalo tveganje, da trajnostne zaveze ostanejo zgolj na ravni splošnih izjav.⁴
6. Priporočilo je vključitev podnebne in človekovopravne dolžne skrbnosti v celotno vrednostno verigo podjetij. Podjetja ne vplivajo na okolje samo s svojo neposredno proizvodnjo, ampak tudi preko dobaviteljev, transporta, surovin, embalaže in uporabe končnih proizvodov. Zato bi morala trajnostna strategija vključevati redno prepoznavanje tveganj v dobavni verigi, oceno vplivov na okolje in človekove pravice ter ukrepe za zmanjšanje teh vplivov. To je posebej pomembno za večja podjetja, ki delujejo v energetiki, farmaciji, kemični industriji ali drugih sektorjih z večjim okoljskim odtisom.
7. Priporočilo je uvedba javno dostopnih okoljskih nadzornih plošč. Podjetja in lokalne skupnosti bi lahko na svojih spletnih straneh objavljale razumljive in redno posodobljene podatke o emisijah, porabi vode, ravnanju z odpadki, kakovosti zraka, hrupu in drugih pomembnih vplivih na okolje. Takšen ukrep bi povečal transparentnost in omogočil prebivalcem boljši vpogled v dejanske vplive posameznega projekta ali podjetja. To bi bilo posebej koristno pri industrijskih

⁴ *Responsible business conduct, environment and climate change*, OECD, e-vir.

obratih, energetskih projektih in infrastrukturnih posegih, kjer pogosto prihaja do nezaupanja med prebivalci, podjetji in javnimi organi.

8. Priporočilo je oblikovanje podnebnih skladov za lokalno skupnost. Podjetja z večjim vplivom na okolje bi lahko del sredstev namenila za projekte, ki neposredno izboljšujejo kakovost življenja prebivalcev v okolju, kjer delujejo. Takšni skladi bi lahko financirali ozelenitev sosesk, energetsko prenovo javnih stavb, lokalne programe za ranljive skupine, izboljšanje kakovosti zraka, izobraževalne projekte in projekte varstva voda. Pomembno je, da o uporabi sredstev ne bi odločalo samo podjetje, temveč skupaj s predstavniki lokalne skupnosti.
9. Priporočilo je vključitev načela podnebne pravičnosti v trajnostne strategije. To pomeni, da lokalne skupnosti in podjetja pri vsakem večjem ukrepu preverijo, kdo nosi koristi in kdo bremena posamezne odločitve. Na primer, energetski prehod ne sme nesorazmerno obremeniti socialno šibkejših prebivalcev, industrijski projekti ne smejo poslabšati življenjskih pogojev bližnjih skupnosti, podnebni ukrepi pa morajo posebej varovati tiste, ki so najbolj izpostavljeni posledicam podnebnih sprememb. Tak pristop bi omogočil, da trajnostne strategije ne ostanejo le okoljski dokumenti, ampak postanejo tudi instrument varstva človekovih pravic.⁵

10 ZAKLJUČEK

Po analizi dosedanje raziskave ugotavljamo, da bi morale prihodnje trajnostne strategije lokalnih skupnosti in gospodarskih družb preseči zgolj tehnično zmanjševanje emisij in porabe virov. V ospredje bi morale postaviti vprašanje, kako podnebni in okoljski ukrepi dejansko vplivajo na ljudi. Najbolj perspektivni ukrepi so zato tisti, ki hkrati zmanjšujejo okoljske vplive, povečujejo transparentnost, vključujejo javnost in neposredno varujejo zdravje, pitno vodo, dostojanstvo ter kakovost življenja prebivalcev.

⁵ *Thematic Issues related to Human Rights and Climate Change*, 2022, str. 88–90.

11 SEZNAM VIROV

11.1 SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE

Thematic Issues related to Human Rights and Climate Change. (2022). Geneva: Global Alliance of National Human Rights Institutions (GANHRI). URL: <https://ganhri.org/practical-guidance-for-nhris-on-hr-and-climate-change/> , 8. 6. 2026.

11.2 SPLETNI VIRI

Heat health action plans. Climate-ADAPT, 24. 3. 2020. URL: <https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/metadata/adaptation-options/heat-health-action-plans>, 8. 6. 2026.

Nature-based solutions. Climate-ADAPT. URL: <https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/eu-adaptation-policy/key-eu-actions/NbS>, 8. 6. 2026.

Responsible business conduct, environment and climate change. OECD. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/due-diligence-guidance-for-responsible-business-conduct/responsible-business-conduct-environment-and-climate-change.html>, 8. 6. 2026.